

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

JAAKKO PITKÄNEN

Työ- ja ihmiskaupparikosten tutkinta ja tutkintaprosessi Lounais-Suomen poliisilaitoksessa

LIIKETALouden TUTKINTO-OHJELMA
2023

Tekijä(t) Pitkänen, Jaakko	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä toukokuu 2023
	Sivumäärä 35	Julkaisun kieli Suomi
<p>Julkaisun nimi Työ- ja ihmiskaupparikosten tutkinta ja tutkintaprosessi Lounais-Suomen poliisilaitoksessa</p>		
<p>Tutkinto-ohjelma Liiketalouden koulutusohjelma</p>		
<p>Tutkimusaiheena oli tutkia työrikoksia, analysoida työrikosten tutkintaan liittyviä lakeja ja käydä läpi rikostutkinnan prosessia. Tutkimus on tehty ensisijaisesti Lounais-Suomen poliisin rikostutkinnan tarpeisiin.</p> <p>Tutkimuksen tarkoitus oli perehtyä työrikoksiin ja erityisesti työsyryjinnän ja kiskonnan tapaisen työsyryjinnän rajanvetoon ja käydä läpi tärkeimpiä lakeja, jotka täytyy huomioida rikostutkintaa tehtäessä. Samalla oli tarkoitus tunnistaa edellä mainittujen rikosten tunnistamiseen liittyviä ongelmia, sekä analysoida tutkintaprosessia ja siinä olevia haasteita Lounais-Suomen poliisilaitoksessa.</p> <p>Opinnäytetyö tehtiin käyttäen laadullista menetelmää. Menetelmänä opinnäytetyössä on toimintatutkimus. Tarkoitus on tutkia ja kehittää työelämässä tapahtuvaa toimintaa ja saada aikaan muutos johonkin parempaan. Aineistona käytettiin ajantasaisia lainsäädäntöä, lain valmisteluaineistoa, oikeuskirjallisuutta, Eduskunnan oikeusasiamiehen ja Apulaisoikeuskanslerin ratkaisuja, sekä erilaisia julkaisuja.</p> <p>Tutkimuksessa todettiin, että työ- ja ihmiskaupparikoksiin liittyy normaalia rikostutkintaa enemmän lainsäädäntöä ja ohjeistusta. Tutkintoihin liittyy myös paljon viranomaisyhteistyötä, jonka hallitseminen voi olla haastavaa. Peruskoulutuksen saanut poliisin rikostutkija ei välttämättä omaa riittäviä ammatillisia työkaluja näiden rikostutkintojen suorittamiseen. Tutkintatyötä tekevien tutkijoiden ja tutkinnanjohtajien kirjo poliisilaitoksen alueella on laaja ja osaamisen taso voi vaihdella. Tutkintaa tehdään myös monessa eri tutkintaryhmässä. Rikosten tunnistamiseen liittyy ongelmia koko tutkintaprosessin ajan. Tutkinta-ajat ovat työ- ja ihmiskaupparikoksissa yleensä pitkiä ja tutkittavien ilmoitusten rikosoikeudellinen vanhentuminen on yleinen ongelma. Rikostutkintoja varten on olemassa oikeanlaiset rakenteet prosessin asianmukaiseksi läpiviemiseksi, mutta käytännön toteutus ei toimi parhaalla mahdollisella tavalla.</p>		
<p><u>Asiasanat</u> Aluehallinto, ihmiskauppa, perustuslait, poliisi, poliisit, rikoslaki, syyttäjät, syrjintä, tasa-arvo, työsyryjintä, viranomaisyhteistyö, yhdenvertaisuus</p>		

Author(s) Pitkänen, Jaakko	Type of Publication Bachelor's thesis	Date May 2023
	Number of pages 35	Language of publication: Finnish
Title of publication Investigation methods and -process of employment offences and human trafficking in Southwestern Finland Police Department		
Degree program Bachelor of Business Administration		
<p>The aim of this study was to examine employment offences, analyse the laws relating to the investigation of employment offences and go through the process of criminal investigation. The purpose of the study is to familiarise the reader with employment offences. At the same time, the aim was to identify the problems related to the identification of the above-mentioned offences and to analyse the investigation process and the challenges it faces in the Southwestern Finland Police Department.</p>		
<p>The thesis was conducted using a qualitative method. The method used in the thesis is action research. The study found that employment and human trafficking offences are subject to more legislation and guidance than normal criminal investigations. Investigations also involve a high level of inter-agency cooperation, which can be challenging to manage. A police investigator with basic training may not have sufficient professional tools to conduct these investigations. The range of investigators within the police service is wide and the level of competence may vary. Problems of crime identification are encountered throughout the investigation process. Investigation times for employment and human trafficking offences tend to be long and the criminal statute of limitations for investigative reports is a common problem. The right structures are in place for criminal investigations to ensure that the process is carried out properly, but the practical implementation is not optimal.</p>		
<p><u>Key words</u> constitution, criminal code, discrimination, district attorney, district administration, employment offence, equality, human trafficking, inter-agency, cooperation, police</p>		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TUTKIMUSSUUNNITELMAN OSAT	5
2.1 Opinnäytetyöongelma	5
2.2 Käytettävät menetelmät.....	6
3 LOUNAI-SUOMEN POLIISILAITOS	7
4 TUTKINTAORGANISAATIO	8
5 TYÖ- JA IHMISKAUPPARIKOKSIIN SEKÄ NIIDEN TUTKINTAAN LIITTYVÄÄ LAINSÄÄDÄNTÖÄ	12
5.1 Perustuslaki	13
5.2 Rikoslaki	13
5.3 Muut lait.....	19
6 MUUT YHTEISTYÖVIRANOMAISET JA -TOIMIJAT	21
6.1 Aluehallintoviranomainen.....	22
6.2 Syyttäjä.....	23
6.3 Kolmannen sektorin toimijat.....	23
7 MEDIAN TEKEMÄ TUTKIMUS TUTKINNAN LAADUSTA, JÄLKIPUINI JA SISÄINEN SELVITYS	25
8 TUTKIMUSTULOKSET	28
9 KEHITYSKOhteita	29
LÄHTEET	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aihe liittyy juridiikan aihealueeseen ja tarkemmin rikosoikeuteen. Opinnäytetyössäni on tarkoitus perehtyä työrikoksiin ja erityisesti työsyryjinnän ja kiskonnan tapaisen työsyryjinnän rajanvetoon. Kyseiset rikosnimikkeet löytyvät rikoslain 47 luvun 3 ja 3a pykälästä. Työ- ja ihmiskaupparikosten tutkintaan liittyy myös muuta erikoislainsäädäntöä. Työssä käydään läpi tärkeimpiä lakeja, jotka täytyy huomioida rikostutkintaa tehtäessä. Samalla on tarkoitus tunnistaa edellä mainittujen rikosten tunnistamiseen liittyviä ongelmia, sekä analysoida tutkintaprosessia ja siinä olevia haasteita Lounais-Suomen poliisilaitoksessa.

Työ tehdään työnantajaani, Lounais-Suomen poliisilaitosta varten ja sen toimeksiantosta. Poliisilaitoksessa on havaittu ongelmia opinnäytetyön aihealueeseen liittyvien rikostutkintojen suorittamisessa. Näihin ongelmiin on tarve etsiä syitä ja edelleen ratkaisuja niiden selvittämiseksi. Valmista työtä voidaan hyödyntää tulevaisuudessa Lounais-Suomen poliisilaitoksessa ohjaamaan, yhdenmukaistamaan sekä selkeyttämään tutkintaprosessia. Tarvittaessa nyt syntyvää työtä voidaan hyödyntää myös valtakunnallisesti kaikissa työrikoksia tutkivissa poliisin yksiköissä.

2 TUTKIMUSSUUNNITELMAN OSAT

2.1 Opinnäytetyöongelma

Työssä selvitetään, miten työ- ja ihmiskaupparikollisuus ilmenee ja miten tätä rikollisuutta tutkitaan Lounais-Suomen poliisilaitoksen toiminta-alueella. Lisäksi selvitetään, miten koulutettua poliisin henkilökunta on työ- ja ihmiskaupparikosten tunnistamiseen ja selvittämiseen, sekä minkälaista lainsäädäntöä ja muuta ohjeistusta

tutkintoihin liittyy. Kokonaisuuden hahmottamiseksi on myös syytä selvittää ne tavat, joilla ilmoituksia epäillyistä rikoksista poliisille tulee, miten ilmoituksia vastaanotetaan sekä mitkä seikat vaikuttavat ilmoitusten esikäsittelyyn. Tutkimuksessa selvitetään myös, missä kaikissa tutkintaryhmissä aihealueen rikoksiin liittyvää esitutkintaa tällä hetkellä suoritetaan ja millä perustein. Lisäksi on selvitettävä poliisin, työsuojeluviranomaisen, syyttäjän ja muiden toimintakentän toimijoiden yhteistoiminnan muodot Lounais-Suomen poliisilaitoksen alueella.

Tutkimuskysymyksinä näiden asioiden selventämiseksi ovat:

- Miksi Lounais-Suomen poliisi ei tunnista riittävällä ammattitaidolla työ- ja ihmiskaupparikoksia?
- Mikä tekee juuri työ- ja ihmiskaupparikosten tutkimisesta haasteellista?
- Mitkä tutkintaprosessin osat ovat ja onko niissä erityisiä ongelmia?
- Onko prosessiin osallisten yhteistoiminnassa ongelmia tai kehitettävää?

2.2 Käytettävät menetelmät

Opinnäytetyö tehdään käyttäen laadullista (kvalitatiivista) menetelmää. Laadullisella tutkimuksella yritetään saada ymmärrys jostain ilmiöstä, eli vastaus kysymykseen mistä jossain asiassa on kyse. Laadullinen tutkimus tarjoaa mahdollisuuden saada hyvä kuvaus jostain ilmiöstä. Siinä ei pyritä yleistämään jotain ilmiötä lukujen kautta, vaan se kuvataan sanoin ja lausein. Tavoitteena on siis saavuttaa kokonaisvaltainen ymmärrys tutkittavasta asiasta. (Kananen 2017, 32–36)

Menetelmänä opinnäytetyössä on toimintatutkimus. Tarkoitus on tutkia ja kehittää työelämässä tapahtuvaa toimintaa ja saada aikaan muutos johonkin parempaan. Toimintatutkimuksella tarkoitetaan juuri käytännön työelämässä olevien ihmisten oman työn tutkimista ja kehittämistä. Siinä yhdistyvät tutkimus ja toiminta. Toimintatutkimus kohdistuu johonkin yksittäiseen tapaukseen ja tutkimuksen tulokset pitävät paikkansa vain ja ainoastaan kyseisen tapauksen suhteen. Toimintatutkimuksen tarkoituksena on saada aikaan muutos. Toimintatutkimuksen prosessi koostuu sykleistä, jossa

yksi sykli pitää sisällään suunnittelun, toimeenpanon, havainnoinnin ja reflektoinnin. Sykliin liittyy aina myös tutkimus. (Kananen 2014, 11–12)

Laadullisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmiä ovat havainnointi, haastattelut ja dokumentit (Kananen 2014, 79). Aineiston kerääminen voi siis tapahtua usealla eri tavalla. Aineistoa empirian osuuteen saa tutustumalla erilaisiin oikeudellisiin lähteisiin, työohjeisiin, määräyksiin ja oikeuskäytäntöihin. Dokumenttien pohjalta saadaan määriteltyä lähtökohta tutkimukselle. Syntyy myös yleiskäsitys siitä, miten tutkimuksen kohteena oleva ilmiö esiintyy kokonaisuutena. Näin saatua käsitystä voi sitten verrata alueellisesti rajattuun ilmiön esiintymiseen.

Erilaisista poliisin rekistereistä on mahdollista saada myös tilastollista faktaa esim. rikosnimikkeiden yleisyydestä ja esiintymisestä Suomen laajuisesti ja alueellisesti. Opinnäytetyössä on myös mahdollista tehdä yksilöhaastatteluja ja / tai -kyselyitä, esim. sähköpostin välityksellä. Haastatteluilla on mahdollista kerätä prosessin eri toimijoiden taustatietoa ja tutkia esim. ammatillisen osaamisen tasoa tai perehtyneisyyttä opinnäytetyön aiheeseen. Haastattelun muoto voisi olla aika tiukasti rajattu aihealueen mukaan. Myös kyselyn käyttäminen on mahdollista tiedonkeruun menetelmänä. Yleisimmin sitä käytetään kuitenkin tutkimusprosessin vaikutusten arvioinnin mittaamiseen (Kananen 2014, 103).

3 LOUNAIS-SUOMEN POLIISILAITOS

Opinnäytetyön tutkimuksen kohteena on Lounais-Suomen poliisilaitos. Poliisi organisaationa on laaja ja koko maan kattava. Sisäministeriön alainen Poliisihallitus johtaa suoraan poliisilaitoksia ja poliisin valtakunnallisia yksiköitä. Sisäministeriö ohjaa ja valvoo poliisitoimintaa ja valmistelee sitä koskevan lainsäädännön (Sisäministeriö, 2022).

Lounais-Suomen poliisilaitos on yksi Suomen yhdestätoista poliisilaitoksesta ja toiseksi suurin Helsingin poliisilaitoksen jälkeen. Alueellisesti se toimii Varsinais-Suomen ja Satakunnan maakuntien alueilla. Pohjoisin kunta on Karvia ja eteläisin Kemijoki. Lounais-Suomen poliisilaitos on kaksikielinen ja poliisilaitoksen alueella on myös täysin ruotsinkielisiä alueita.

Lounais-Suomen poliisilaitoksen alueella on 12 poliisiasemaa ja Turussa sijaitsee toiminta-alueen pääpoliisiasema. Vuoden 2018 tilastojen mukaan poliisilaitoksen toiminta-alueella asuu 697 300 asukasta. Henkilöstöä poliisilaitoksessa on poliiseja 767 ja muuta henkilöstöä 155.

4 TUTKINTAORGANISAATIO

Lounais-Suomen poliisilaitoksen toimintaa johtaa poliisipäällikkö. Organisatorisesti toiminta on jaettu kahteen eri linjaan; hallinto- ja esikuntapalvelut -linjaan sekä poliisipalvelut -linjaan. Hallinto- ja esikuntapalvelut -linja jakautuu edelleen esikuntaan, talous-, suunnittelu- ja materiaalihallintoon sekä henkilöstöosastoon. Poliisipalvelut -linja puolestaan jakautuu valvonta- ja hälytystoimintasektoriin, rikostorjuntasektoriin sekä lupapalvelusektoriin. Rikostorjuntasektorin sisällä toimii edelleen erilaisia toimintoja.

Lounais-Suomen poliisin viimeisin suurempi rikostutkinnan uudelleenorganisointi tapahtui vuodenvaihteessa 2017–2018. Tuossa yhteydessä myös työrikostutkintaa ja työrikoksia tutkivia tutkintaryhmiä määriteltiin uudestaan. Lounais-Suomen poliisilaitoksen tutkintaorganisaatio on jaettu maantieteellisesti kahteen eri osaan. Jako perustuu edellisen, vuonna 2014 lakkautetun poliisilaitosjaon mukaisesti, pohjoiseen (Satakunnan poliisilaitos) ja eteläiseen (Varsinais-Suomen poliisilaitos) tutkinta-alueeseen. Näiden alueiden sisällä rikostutkinta on jaettu edelleen alueen poliisiasemien mukaisesti pienempiin rikostutkintaryhmiin. Rikostutkintaryhmiä on erilaisia, jakautuen tutkintasektoreiden mukaan eri toimintoihin.

Pääosa työrikoksista ja työtapaturmista tutkitaan monialatutkintaryhmissä. Näissä tutkintaryhmissä tutkitaan myös pääosa tavanomaisista rikostutkinnoista ja myös niin sanotuista massarikostutkinnoista. Toisaalta näissä tutkintaryhmissä tutkitaan myös suurin osa alueen henkirikoksista ja muista vakavista väkivaltarikoksista. Lisäksi ryhmissä joudutaan tekemään myös muita vaativia ja pitkäkestoisia esitutkintoja, esim. omaisuusrikoksiin liittyen, joten tutkintanimikkeittäin ajateltuna tutkittavien rikosten skaala on erittäin laaja.

Poliisilaitoksella on myös erikoistuneempia tutkintaryhmiä. Nämä tutkintaryhmät suorittavat erikseen määritellyn mukaisesti rajattua esitutkintaa ja yleensä tutkinta määritellään näihin ryhmiin rikosnimikkeen, aiheutetun vahingon, rikoshyödyn tai alueellisten määritelmien perusteella. Tällaisista tutkintaryhmistä mainittakoon tähän opinnäytetyöhön liittyen ulkomaalaistutkinta ja erityisesti talousrikostutkinta.

Ulkomaalaistutkintaa suorittava tutkintaryhmä on työtehtäviensä kautta paljon tekemisissä Suomessa olevan ulkomaalaisen työvoiman kanssa. Tässä yhteydessä he tekevät sarallaan havaintoja myös työn tekemiseen liittyvistä ongelmista ja niihin liittyvistä mahdollisista väärinkäytöksistä. Tutkintaryhmä ei itse tutki työrikoksia, mutta ilmoittaa havainnoistaan ja pystyy toimimaan asiantuntija-apuna varsinaista rikostutkintaa suorittaville tutkintaryhmille ja rikostutkijoille.

Poliisilaitoksen talousrikostutkintaryhmät suorittavat osan koko laitoksen työrikostutkinnoista. Talousrikostutkintaryhmään tutkintailmoitus voi päätyä, jos ilmoituksessa on havaittavissa selvä ammattimainen, taloudellinen tai liiketoiminnallinen kytkös. Rikoshyödyn takaisin saaminen on yksi esitutkinnan päämääristä. Talousrikostutkintaryhmissä rikoshyödyn takaisin saamiseen on kiinnitetty erityistä huomiota ja ryhmissä on erikoistunutta toimintaa, joka keskittyy nimenomaan tehokkaaseen rikoshyödyn takaisin saamiseen. Tätä toimintaa ja asiantuntemusta on tietysti mahdollista jakaa kaikkiin tutkintaryhmiin sektori- tai toimintorajoista riippumatta.

Työperäisiä ihmiskaupparikoksia tulee poliisiin tietoon monia eri reittejä ja ilmoituksia voi tehdä usealla eri tavalla. Rikoksista ilmoittavat asianosaiset itse henkilökohtaisesti, työsuojeluviranomainen (aluehallintoviranomainen), joka havaitsee valvonnan yhteydessä epäkohtia, poliisin oman paljastavan toiminnan kautta tai esimerkiksi muun

poliisi- tai rikostutkinnan yhteydessä tehtyjen havaintojen kautta. Oli reitti ilmoituksen syntymiselle mikä tahansa, on poliisiviranomaisen tämän jälkeen osattava tunnistaa oikea rikos ja osattava aloittaa oikean suuntaiset esiselvitys- ja tutkintatoimet.

Ilmoituksia kirjataan käytännössä monen eri poliisimiehen toimesta. Kirjaaja voi olla esim. järjestyspoliisin konstaapeli, joka on törmännyt tilanteeseen muun tehtävän yhteydessä ajankohtaa katsomatta. Kirjaaja voi olla myös poliisin palvelupäivystyksen konstaapeli, joka vastaanottaa ilmoitusta henkilökohtaisesti tai sähköisen rikosilmoitusjärjestelmän kautta. Näissä ilmoitustavoissa toimitaan usein kieli- ja kulttuurimuurin takaa. Joskus ilmoitus tehdään myös tutkintapyynnön ja siihen liitettyjen asiakirjojen perusteella. Tällöin kyseessä on yleisimmin asiantuntevasti, eriteltynä ja huolellisesti tehty tutkintapyyntö, jonka on tehnyt valvontaviranomainen, tai asianosaisen puolesta tai lukuun toimiva, lainoppinut avustaja. Tämän ilmoitustapojen ja kirjaajien laajan skaalan vuoksi myös perusilmoitusten laatu on monen kirjavaa. Tämä luo haastetta seuraavaan portaaseen, jonka tehtävänä on esikäsitellä ja määritellä tutkintainstanssia ja -menetelmiä ilmoitustietojen perusteella.

Pääsääntöisesti Lounais-Suomen poliisilaitoksen tutkintailmoitukset esikäsitellään. Esikäsitelyä varten on perustettu oma tutkintaryhmä. Ryhmä käsittelee koko poliisilaitoksen alueen tutkintailmoitukset. Esikäsitelyryhmän tehtävänä on esikäsitellä ja suodattaa tutkintailmoitukset sen jälkeen, kun ilmoitukset on kirjattu rikosilmoitusjärjestelmään. Esikäsitelyssä tutkintailmoitus tarkastetaan ja siihen tehdään tarvittavat matalan kynnyksen lisäselvitykset tai täydennykset. Tämän jälkeen tutkinta siirtyy poliisilaitoksen erikseen määritellyn juttujaon mukaisesti asianmukaiseen tutkintaryhmään tutkittavaksi.

Tietyt ilmoitetut rikokset eivät käy esitutkintayksikössä lainkaan, vaan ne kirjataan suoraan tutkintaryhmiin. Tällaisia ovat esim. ylitörkeät rikokset ja rikosilmoitukset, joihin liittyy akuutti kiinniotto tai muita akuutteja ja kiireellisesti tehtäviä tutkintatoimenpiteitä. Esikäsitely-yksikössä tutkintoja myös keskeytetään tai päätetään suoraan, jos tutkintaan ei ole realistisia edellytyksiä tai käy selväksi, että kyseessä ei olekaan rikos tai muu poliisille kuuluva tutkinta. Esikäsitely-yksikön yksi tehtävä on monitoroida eri tutkintaryhmiin jaettujen juttujen määrää ja laatua. Sama koskee myös

työrikoksia. Kirjattavat jutut jakautuvat eri tutkintaryhmiin ajallisesti, alueellisesti, kii-reellisysharkinnan ja tutkintaryhmien juttutilanteen mukaisesti.

Poliisin tulostietojärjestelmän (PolStat) mukaan Lounais-Suomen poliisilaitokselle on kirjattu vuosina 2017–2021 yhteensä 77 kappaletta rikosilmoituksia, joissa rikosnimikkeenä on ollut työsyryntä, kiskonnan tapainen työsyryntä, ihmiskauppa tai törkeä ihmiskauppa. Näistä 26 on ollut kiskonnan tapainen työsyryntä -nimikkeellä ja loput 31 kpl on ollut nimikkeellä työsyryntä. Ihmiskauppa nimikkeellä on 15 kpl ilmoituksia ja törkeä ihmiskauppa rikosnimikkeellä on samaan aikaan kirjattu 5 rikosilmoitusta. Vertailun vuoksi, syryntä -nimikkeellä rikosilmoituksia on kirjattu samalla ajalla 81 kpl. Edelleen vertailun vuoksi todettakoon, että rikoslakirikoksia, pois lukien liikenerikokset, kirjataan Lounais-Suomen poliisilaitoksella vuosittain 35 000–50 000 kappaletta. (PolStat, 2023.)

Työrikoksia varten on normaalista poiketen kehitetty oma esikäsittelyjärjestelmä. Siinä työrikokset voidaan laittaa tarkempaan seulontaan työrikoksiin perehtyneelle, päällystötasoiselle tutkinnanjohtajalle, joka määrittelee oikean tutkintainstanssin.

Poliisilaitoksen työrikosten esitutkinta on organisoitu kokonaisuutena jonkin verran epäharmonisesti, riippuen millä alueella poliisilaitosta rikos on tapahtunut tai muista esitutkintaa erityisesti määrittelevistä tekijöistä. Perustasoisesti tutkinta on jaettu eteläisen ja pohjoisen alueen kesken. Näillä alueilla toimivat monialatutkintaryhmät suorittavat tutkinnat muun rikostutkinnan ohessa. Tutkintaryhmissä on tavoitteena olla yleensä vähintään yksi työrikostutkintaan perehtynyt ja koulutettu tutkija.

Eteläisen tutkinta-alueen osalta on erityispiirteenä, että tutkintojen tutkinnanjohtajuus on keskitetty yhden monialatutkintaryhmän päällystötasoiselle tutkinnanjohtajan alaisuuteen. Tällä on pyritty tehostamaan ja yhdenmukaistamaan tutkintaa ja tutkintalinjoja. Samalla menettely helpottaa ja yksinkertaistaa yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa, koska käytössä on periaatteessa yksi kanava yhteistoimintaa varten.

Pohjoisen tutkinta-alueen osalta tällaista tutkinnanjohtajan keskittämistä ei ole käytössä, vaan jokaisen tutkintaryhmän päällystöesimies toimii ryhmäänsä jaettujen tutkintojen tutkinnanjohtajana.

Koko poliisilaitosta koskien on ruotsinkieliset työrikostutkinnat pyritty keskittämään Paraisten poliisiasemalle.

Niissä tapauksissa, joissa tutkintanimike lähestyy kiskonnantapaista työsyryntää tai ihmiskauppaa tai rikoksen taustalla on merkkejä ammattimaisesta tai järjestäytyneestä rikollisuudesta tutkintaryhmäksi voidaan määritellä talousrikostutkintaryhmä tai järjestäytyneen ja ammattimaisen rikollisuuden tutkintaan erikoistunut erillinen tutkintaryhmä. Näissä ryhmissä on jonkin verran enemmän resurssia ja erityisosaamista sekä asiantuntemusta tutkintojen suorittamiseksi. Vakavamman luokan työrikkokset ovat usein tutkinta-ajallisesti pitkäkestoisia ja sisältävät ammatillisesti vaativia, haastavia ja monisyisiä tutkintatoimenpiteitä, jotka rasittavat kohtuuttomasti monialatutkintaryhmien tutkintapainetta.

Poliisihallituksen määräämänä on Helsingin poliisilaitoksen yhteyteen perustettu valtakunnallinen ihmiskaupparikostutkintaryhmä vuonna 2021. Vaikka kyseessä on valtakunnallinen tutkintaryhmä, ei se kuitenkaan tutki kaikkia valtakunnan riittävän vakavan kriteeristön määrittelemiä tutkintoja. Kyseeseen tulevat lähinnä poikkeuksellisen suuret, koko Suomea ja kansainvälisiä kytköksiä sisältävät tutkinnat. Myös keskusrikospoliisi on saanut lisäresurssointia tukemaan ihmiskaupan tutkintaa, ylläpitämään tilannekuvaa alan rikollisuudesta Suomessa sekä koordinoimaan Europolin ihmiskauppaan liittyviä operaatioita Suomessa. (Poliisi, 2022.)

5 TYÖ- JA IHMISKAUPPARIKOKSIIN SEKÄ NIIDEN TUTKINTAAN LIITTYVÄÄ LAINSÄÄDÄNTÖÄ

Työrikkokset määritellään rikoslain 47 luvussa (Rikoslaki 19.12.1889/39, 47 luku). Tässä opinnäytetyössä on käyty läpi eroja rikoslain 47 luvun nimikkeistä työsyryntä ja kiskonnantapainen työsyryntä. Rikosnimikkeinä työsyryntä ja kiskonnantapainen työsyryntä ovat vahvasti kytköksissä tasa-arvolain ja yhdenvertaisuuslain säännöksiin (Lappi-Seppälä ym., 2022).

Työrikköksiin liittyy kuitenkin paljon muutakin lainsäädäntöä, joka on syytä tiedostaa rikostutkintaa tehtäessä. Rikoslain ja perustuslain lisäksi säätelyä löytyy työsopimuslaista, tasa-arvolaista ja yhdenvertaisuuslaista. Lakien lisäksi työn tekemiseen on paljon muutakin ohjaavaa säätelyä ja sopimuksia, esim. työmarkkinoiden toimijoiden keskinäiset sopimukset. Alla on käyty läpi keskeisimmät lait, jotka on hyvä tuntea rikostutkinnallisesta näkökulmasta ajateltuna.

5.1 Perustuslaki

Työhön ja työn tekemisen sääntöihin on tehty perustuslaista lähtien omat säädökset. Työntekijän ja työvoiman suojelusta määritellään lähtökohtaisesti jo perustuslain 18 §:ssä. Se on otsikoitu nimellä Oikeus työhön ja elinkeinovapaus. Pykälän mukaan jokaisella on oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Lisäksi pykälä määrittelee, että julkisen vallan on huolehdittava työvoiman suojelusta. Julkisen vallan on myös edistettävä työllisyyttä ja pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus työhön. Oikeudesta työllistävään koulutukseen säädetään lailla, eikä ketään saa ilman lakiin perustuvaa syytä erottaa työstä. (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731, 2 luku 18 §.)

Ihmisten yhdenvertaisuudesta säädetään perustuslain 6 §:ssä. Pykälän mukaan kaikki ihmiset ovat lain edessä yhdenvertaisia. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Myös lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Lisäksi siinä säädetään, että sukupuolten tasa-arvoa edistetään yhteiskunnallisessa toiminnassa sekä työelämässä, erityisesti palkkauksesta ja muista palvelussuhteen ehdoista määrättäessä. (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731, 2 luku 6 §.)

5.2 Rikoslaki

Syrjintä RL 11:11 §

”Joka elinkeinotoiminnassa, ammatin harjoittamisessa, yleisöpalvelussa, virkatoiminnassa tai muussa julkisessa tehtävässä taikka julkista tilaisuutta tai yleistä kokousta järjestettäessä ilman hyväksyttävää syytä

- 1) ei palvele jotakuta yleisesti noudatettavilla ehdoilla,
- 2) kieltäytyy päästämästä jotakuta tilaisuuteen tai kokoukseen tai poistaa hänet sieltä, taikka
- 3) asettaa jonkun ilmeisen eriarvoiseen tai muita olennaisesti huonompaan asemaan rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen, perimän, vammaisuuden tai terveydentilan taikka uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan tai muun näihin rinnastettavan seikan perusteella, on tuomittava, jollei teko ole rangaistava työsyryntänä tai kiskonnantapaisena työsyryntänä, syrjinnästä sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.”

Tässä rikoslain 11 luvussa on 11 §:ssä määritelty yleinen syrjintäkriminalisointi. Tätä rikoslain pykälää sovelletaan mm. elinkeinotoiminnassa, yleisöpalvelussa, virkatoiminnassa tai julkisen tilaisuuden järjestämisessä. Kyseessä on kuitenkin yleissäännös, jonka työsyryntän kriminalisointi syrjäyttää erityissäännöksenä. (Lappi-Seppälä ym., 2022)

Työsyryntä RL 47:3§

”Työnantaja tai tämän edustaja, joka työpaikasta ilmoittaessaan, työntekijää valitessaan tai palvelussuhteen aikana ilman painavaa, hyväksyttävää syytä asettaa työnhakijan tai työntekijän epäedulliseen asemaan

- 1) rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, kansalaisuuden, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen, perimän, vammaisuuden tai terveydentilan taikka
- 2) uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan tai muun näihin rinnastettavan seikan perusteella, on tuomittava työsyryntästä sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.”

Käytännössä työnantaja tai tämän edustaja voi syyllistyä työsyryntään jo työpaikan hakuilmoituksessa. Työnhakijan epäedulliseen asemaan asettaminen työpaikkaa

koskevassa ilmoituksessa on kiellettyä. Ilmoittamisen yhteydessä työnantaja ei saa asettaa työnhakijoille toisia hakijoita syrjiviä edellytyksiä, kuten esim. kielivaatimuksia, ikävaatimusta tai kansalaisuutta koskien. Vaikka menettely ei kohdistukaan tiettyyn henkilöön tässä vaiheessa, on kyseisenlainen menettely kiellettyä. Tällaisessa menettelyssä rikoksella ei ole asianomistajaa, mutta työsyryntä on yleisen syytteen alainen rikos, eikä asianomistajan vaatimuksilla ole tässä kohdin väliä. (Lappi-Seppälä ym., 2022.)

Työntekijää valitessa työnantaja voi syyllistyä työsyryntään sivuuttaessaan jonkun työnhakijan epäasiallisista syistä. Käytännössä tämä voisi tarkoittaa sukupuolen, perhesuhteiden, lasten, poliittisen kannan, seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun vaikutusta päätöksessä työhön ottamisessa. (Lappi-Seppälä ym., 2022.)

Palvelussuhteen aikana tapahtuva syrjintä ilmenee, kun työntekijän palvelussuhteen ehtoja tulkitaan, tai töitä ja työmenetelmiä järjestellään syrjivällä tavalla. Tässä voi tulla kyseeseen esim. työ- ja loma-aikoja sekä palkkausta koskevat poikkeavat määräykset. (Lappi-Seppälä ym., 2022.)

Ulkomaalaisille työntekijöille maksettavat, huomattavasti normaalitasoa pienemmät palkat, voivat täyttää työsyryntän tunnusmerkistön ja edellytysten täytyessä myös kiskonnantapaisen työsyryntän tunnusmerkistön. (Lappi-Seppälä ym., 2022.)

Työsyryntä on rangaistavaa vain tahallisena. Työsyryntä on myös sidoksissa työoikeudelliseen lainsäädäntöön. Tämän takia työsyryntän säännöksessä mainittua epäedullista asemaa arvioitaessa on selvitettävä kyseessä olevaa alaa koskeva pakottava työoikeudellinen sääntely. Käytännössä tämä tarkoittaa noudatettavien minimityöehtojen selvittämistä. Monet palkkaukseen liittyvät seikat ovat käytännössä tulkinnanvaraisia, esimerkiksi palkkaluokan tai palkanlisien oikeanlainen määrittäminen. Toisaalta taas esimerkiksi työehtosopimuksen mukaisten iltalisien tai ylityökorvausten maksuperuste on helposti määriteltävissä ja niihin liittyvien epäkohtien selvittäminen helpompaa. (Rikosuhripäivystys, 2022.)

Myös irtisanomista, muuta erottamista, osa-aikaistamista ja lomauttamista koskevat edellä mainitut syrjintäkiellot. (Lappi-Seppälä ym., 2022.)

Kiskonnantapainen työsyryntä RL 47:3a §

”Jos työsyrynnässä asetetaan työnhakija tai työntekijä huomattavan epäedulliseen asemaan käyttämällä hyväksi työnhakijan tai työntekijän taloudellista tai muuta ahdinkoa, riippuvaista asemaa, ymmärtämättömyyttä, ajattelemattomuutta tai tietämättömyyttä, tekijä on, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, tuomittava kiskonnantapaisesta työsyrynnästä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”

On huomattava, että kiskonnantapainen työsyryntä ei ole työsyrynnän törkeä tekomuoto. Kyseessä on toinen erityissäännös suhteessa syryntäsäännökseen työsyrynnän lisäksi. Tällä erityissäännöksellä pyritään suojelemaan erityisesti ulkomaalaisia työntekijöitä Suomessa. Ulkomaisen työvoiman käyttö on lisääntynyt viimeisten vuosien aikana. On nähty, että ulkomaalaiset työntekijät ovat erityisen haavoittuvassa asemassa tietämättömyytensä tai muutoin heikomman asemansa takia, jolloin taloudellisen hyödyn tavoittelu asettamalle heidät eriarvoiseen asemaan, on houkuttelevaa. (Lappi-Seppälä ym., 2022.)

Kiskonnantapainen työsyryntä säännöksenä sisältää työsyrynnän tunnusmerkistön ja toteutuakseen vaatii siis työsyrynnän tunnusmerkistön täyttymisen. Kiskonnantapainen työsyryntä on erityissäännös suhteessa työsyryntään. Sitä on siis ensisijaisesti sovellettava sen tunnusmerkistön mukaisiin tekoihin. Kiskonnantapaisen työsyrynnän rangaistusasteikko on myös korkeampi kuin työsyrynnän rangaistusasteikko. (Lappi-Seppälä ym., 2022.)

Kiskonnantapaisen työsyrynnän säännöksessä puhutaan työnhakijan tai työntekijän huomattavan epäedullisesta asemasta. Tämä tarkoittaa sitä, että tapauksen takia tehtävälle syryntävertailulle asetettava kynnyks on korkeammalla verrattuna työsyrynnän yhteydessä tehtävään vertailuun. (Lappi-Seppälä ym., 2022.) Edellytyksenä syrynnän toteutumiselle työsyrynnässä, kuten myös kiskonnantapaisessa työsyrynnässä on, että työntekijä joutuu objektiivisesti arvostellen epäedullisempaan asemaan kuin muut.

Pelkästään jonkun työntekijän erilainen kohtelu ei perusta vaadittavaa rangaistavuutta. (Rikosuhripäivystys, 2022.)

Huomattavan epäedullinen asema voi käytännössä tarkoittaa montaa asiaa. Kyseessä voi olla esim. ulkomaalaisen työntekijän palkkauksen merkittävä ero huonompaan suuntaan verrattuna samaa työtä tekevän suomalaisen työntekijän palkkaan. Kyseeseen voi tulla myös merkittävä ero epäedullisempaan suuntaan työaikojen tai työolosuhteiden vertailussa. Vertailua on tehtävä lähtökohtaisesti yrityksen muihin työntekijöihin. Jos tämä ei ole mahdollista tai työntekijät ovat kaikki samankaltaisessa, heikossa tai alistetussa asemassa, vertailukohtana käytetään kyseessä olevan alan yleisiä työoloja ja -ehtoja. Kiskonnantapainen työsyryntä voi tulla myös kyseeseen, jos terveydentilaltaan heikompaa työntekijää syrjitään merkittäväällä tavalla terveydentilansa takia esim. työolosuhteissa tai epämällä hänen työurallansa etenemisen mahdollisuudet terveydentilaan suhteuttamatta. (Lappi-Seppälä ym., 2022.)

Työsyryntän tai kiskonnantapaisen työsyryntän säännöksessä mainittu työnhakijan tai työntekijän heikomman aseman hyväksi käyttäminen tarkoittaa säännöksen mukaan taloudellista tai muuta ahdinkoa, riippuvaista asemaa, ymmärtämättömyyttä, ajattelelemattomuutta tai tietämättömyyttä.

Taloudellinen tai muu ahdinko tarkoittaa lähinnä olosuhteita, jossa työnhakijalla tai työntekijällä ei ole mahdollisuutta toimeentuloon tai esim. varaa asuntoon tai sairautensa takia tarvitsemiinsa lääkkeisiin ilman kyseistä työtä. Riippuvainen asema voi käytännössä olla vaikkapa perhe- tai sukulaisuussuhde, velkasuhde, päihderiippuvuus tai kiristys- tai uhkaussuhde, jolla työntekijää pystytään käyttämään hyväksi.

Ymmärtämättömyys korostuu varsinkin ulkomaalaisten työntekijöiden kohdalla. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että työntekijä ei esim. kielitaidottomuutensa takia ymmärrä, pysty selvittämään tai arvioimaan työsopimuksen sisältöä.

Ajattelemattomuus tarkoittaa, että työntekijä on esim. niin tyytyväinen saamaansa työsopimukseen, että ei osaa ajatella sitä kokonaisuutena.

Tietämättömydessä on kyse puhtaasta tietämättömyydestä alaan tai sen työtehtäviin liittyvistä oloista tai ehdoista.

Työntekijän tosiasiallinen kyky olla selvillä tai mahdollisuus selvittää työhön liittyviä perusasioita on aina arvioitava, kun mietitään ymmärtämättömyyttä, ajattelemattomuutta tai tietämättömyyttä. (Lappi-Seppälä ym., 2022.)

Ihmiskauppa RL 25:3 §

”Joka

- 1) käyttämällä hyväksi toisen riippuvaista asemaa tai turvatonta tilaa taikka toista painostamalla,
- 2) erehdyttämällä toista tai tämän erehdystä hyväksi käyttämällä,
- 3) maksamalla korvauksen toista määräysvallassaan pitävälle henkilölle tai
- 4) ottamalla vastaan sellaisen korvauksen

ottaa toisen määräysvaltaansa, värvää toisen taikka luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa toisen hänen saattamiseksi 20 luvun 9 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun tai siihen rinnastettavan seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, pakkotyöhön tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin taikka elimien tai kudoksien poistamiseksi, on tuomittava *ihmiskaupasta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Ihmiskaupasta tuomitaan myös se, joka ottaa määräysvaltaansa kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön taikka värvää, luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa tämän 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa, vaikka mitään 1 momentin 1–4 kohdassa tarkoitettua keinoa ei olisi käytetty.

Yritys on rangaistava.”

Jos kiskonnan tapainen työsyryntä on muodoltaan räikeää ja työsuojelullisia näkökoh-
tia ei huomioida ja olosuhteet ovat täysin epäinhimilliset, on syytä huomioida mahdol-
lisena rikosnimikkeenä myös ihmiskauppa (Lappi-Seppälä ym., 2022).

5.3 Muut lait

Työsopimuslaki

Työsopimuslaki 2:2.1 § määrittelee työnantajan vastuun työntekijöiden tasapuolisesta kohtelusta. Työnantajan on kohdeltava työntekijöitä tasapuolisesti, jollei siitä poikkeaminen ole perusteltua työntekijöiden tehtävät ja asema huomioon ottaen. Lähtökohta tasapuoliseen kohteluun on, että työntekijöitä verrataan toisiinsa ja heitä kohdellaan samankaltaisissa ja vertailukelpoisissa tilanteissa samalla tavoin. Tilanteita taas vertaillaan työnantajakohtaisesti ottaen huomioon työntekijöiden asema ja tehtävät. Periaate edellyttää työnantajalta johdonmukaisia ja tasapuolisia toimia tai ratkaisuja suhteessa työntekijöihinsä. (Anttila ym., 2021) Perusteltu poikkeaminen voi siis johtua lähinnä työnkuvaan tai työolosuhteeseen liittyvistä eroista, jotka ovat perusteltavissa ja hyväksyttävissä yleisellä tasolla.

Velvollisuus tasapuolisesta kohtelusta on erotettava syrjäntäkiellosta, joka edellyttää aina jonkin laissa mainitun syrjäntäperusteen olemassaoloa. (Anttila ym., 2021)

Työsopimuslaissa on määritelty rangaistussäännökset 11 §:ssä. Sen mukaan, jos rikotaan työsuojelulain 2:2 §:ssä määriteltyä syrjäntäkieltoa, rangaistus säädetään rikoslain 47:3 §:ssä työsyrynnästä.

Syrjäntää on se, että jotakin ihmistä kohdellaan huonommin kuin toista ihmistä jonkin kyseisen ihmisen henkilökohtaisen ominaisuuden perusteella (Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2022).

Työssä tapahtuva syrjäntä tarkoittaa sitä, että työntekijää tai työnhakijaa on kohdeltu toista työntekijää huonommin ja nimenomaan juuri jonkin yhdenvertaisuuslaissa tarkoitettun ominaisuuden takia. Työelämässä syrjäntä on kielletty työhön otettaessa, työnteon aikana ja työn päättämistilanteissa. (Työsuojelu.fi, 2022.)

Syrjäntää voi esiintyä useassa eri muodossa. Se voi olla välitöntä, välillistä, häirintää, kohtuullisten mukautusten epäämistä, tai se voi olla suora ohje tai käsky syrjiä. Välitömässä syrjäntässä henkilöä kohdellaan tietyssä tilanteessa epäsuotuisasti toiseen

henkilöön verrattuna syrjivän syyn perusteella. Välillisessä syrjinnässä näennäisesti neutraali sääntö, peruste tai käytäntö saattaa jonkun henkilön muita epäedullisempaan asemaan henkilökohtaisen ominaisuuden perusteella. Syrjivää häirintää on loukkaava käyttäytyminen, joka luo uhkaavan, vihamielisen, halventavan tai hyökkäävän ilmapiirin. Kohtuullisten mukautusten epäämässä ei tehdä tarvittavia, kohtuullisia mukautuksia, työtehtäviin työstä suoriutumisen ja työssä etenemisen varmistamiseksi. Syrjivä ohje tai käsky tarkoittaa sellaisia toimia, millä työntekijä ohjaa työtehtäviä alaisilleen siten, että se aikaansaa syrjintää. (Työsuojelu.fi, 2022).

Tasa-arvolaki

Tasa-arvolaki, virallisesti laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta, on tarkoitettu estämään sukupuoleen perustuvaa syrjintää, edistämään naisten ja miesten välistä tasa-arvoa ja parantamaan naisten asemaa työelämässä (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 8.8.1986/609, 1§)

Lain tarkoituksena on myös estää sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä. Tasa-arvolakia sovelletaan pääsääntöisesti kaikessa yhteiskunnallisessa toiminnassa sekä kaikilla elämäntilanteilla pois lukien perheenjäsenten väliset suhteet, muut yksityiselämään piiriin kuuluvat suhteet ja uskonnonharjoitukseen liittyvä toiminta. Tasa-arvolaki on jaoteltu kolmenlaisiin säännöksiin, jotka määrittelevät tasa-arvon edistämistä, syrjinnän kieltoa sekä oikeussuojaa ja lain valvontaa. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, 2015)

Yhdenvertaisuuslaki

Yhdenvertaisuuslain 1 §:n mukaan yhdenvertaisuuslain tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa. Se on yleislaki, joka konkretisoi perustuslakia, kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia ja EU-oikeuden yhdenvertaisuus- ja syrjintäkieltonormeja. (Anttila, Ojanen, Kiiskinen, Kortteinen, Lavapuro, Nieminen & Ylhäinen, 2019, s. 66.)

Yhdenvertaisuuslakia sovelletaan lähtökohtaisesti kaikessa julkisessa ja yksityisessä toiminnassa, pois lukien yksityis- sekä perhe-elämän piiriin kuuluvaan toimintaan ja

uskonnonharjoitukseen liittyvä toiminta. Yksi sen keskeinen soveltamisalue koskee juuri työelämää ja virkasuhteita ja sitä sovelletaan sekä itsenäisessä että epäitsenäisessä asemassa tapahtuvaan työntekoon ja sillä suojataan pääsääntöisesti luonnollisia henkilöitä. (Anttila ym., 2019, s. 69–70.)

Verrattuna rikoslain syrjintärikokseen, yhdenvertaisuuslaissa rajataan pois soveltamisalasta yksityis- sekä perhe-elämän piiriin kuuluvaan toiminta ja uskonnonharjoitukseen liittyvä toiminta. Tämä tarkoittaa sitä, että vaikka jokin toiminta ei olisi yhdenvertaisuuslain vastaista syrjivää toimintaa, voidaan sitä arvioida rikoslain syrjintärikoksena, koska rikoslaissa ei soveltamisalaa ole rajattu mitenkään. (Anttila ym., 2019, s. 71–72.)

Yhdenvertaisuuslaki 3:8 § määrittelee syrjinnän kiellon seuraavanlaisesti. Ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen. (Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325, 3 luku 8 § 1mom.)

6 MUUT YHTEISTYÖVIRANOMAISET JA -TOIMIJAT

Työrikosten tutkinnassa on mukana poliisin lisäksi myös muita toimijoita ja viranomaisia. Kaksi erityisen tärkeää viranomaista, jotka on syytä mainita muutamalla sanalla, ovat aluehallintoviranomainen (AVI) ja syyttäjä. Molempien viranomaisten rooli on tärkeä koko esitutkintaprosessin ajan. Kolmas sektori muodostaa apuverkoston varsinkin uhrien osaa ajateltuna. Poliisi esitutkintaviranomaisena hyötyy kaikesta yhteistyöstä merkittävästi ja yhteistyöllä esitutkintaprosessi saadaan laadullisesti kuntoon alusta alkaen. Näin toimien vältytään esimerkiksi tarpeettomilta lisätutkinnoilta ja prosessin ajallinen kesto saadaan mahdollisimman lyhyeksi.

6.1 Aluehallintoviranomainen

Aluehallintoviranomaisen tehtävänä on edistää perusoikeuksien ja oikeusturvan toteutumista, peruspalvelujen saatavuutta, ympäristönsuojelua, ympäristön kestävästä käytöstä, sisäistä turvallisuutta sekä terveellistä ja turvallista elin- ja työympäristöä. Aluehallintoviranomainen suorittaa myös lainsäädännön toimeenpano-, ohjaus- ja valvontatehtäviä alueillaan. Aluehallintoviranomaisten toimintaa ohjaa lait sekä eri ministeriöt. Manner-Suomessa on kuusi aluehallintovirastoa ja Ahvenanmaan aluehallintoviranomaisena toimii Ahvenanmaan valtionvirasto. (Aluehallintoviranomainen, 2022.)

Työrikosten tutkintaan oleellisesti liittyvä työsuojeluviranomainen on jaettu aluehallintovirastoissa viiteen työsuojelun vastuualueeseen. Näillä vastuualueilla valvotaan alueellisesti työsuojelua koskevien säädösten noudattamista. Tärkein valvontakeino on työsuojelutarkastus.

Työsuojeluviranomainen antaa myös ohjeita ja neuvoja työn terveyteen ja turvallisuuteen sekä työsuhteen ehtoihin liittyvissä kysymyksissä. Työsuojeluviranomainen käsittelee myös lupahakemukset ja ilmoitukset sellaisista töistä, joiden tekemiselle lainsäädäntö asettaa rajoituksia tai ilmoitusvelvollisuuksia. Lisäksi tehtäviin kuuluu selvittää vakavien työtapaturmien, ammattitautien ja työperäisten sairauksien syitä sekä toimia niiden ehkäisemiseksi. Lisäksi valvonnassa tarkastetaan, että työssä käytettävät koneet, työvälineet, henkilösuojaimet ja muut tekniset laitteet täyttävät niille asetetut vaatimukset.

Jos työsuojeluviranomaisen suorittamissa tarkastuksissa syntyy epäily siitä, että valvonnan kohteena olevassa työpaikassa on tehty rangaistavaksi säädetty työrikos, asiasta tehdään ilmoitus poliisille. Rikostutkinnan ja oikeuskäsittelyn aikana työsuojeluviranomaista kuullaan asiantuntijana. (Työsuojeluviranomainen, 2022.)

6.2 Syyttäjä

Syyttäjälaitos on valtion viranomainen ja osa oikeuslaitosta. Syyttäjän tehtävänä on huolehtia rikosvastuun toteuttamisesta eli siitä, että rikoksesta seuraa lain tarkoittama rangaistus. Rikosasioiden käsittelyssä syyttäjä on ainoa viranomainen, joka on mukana kaikissa sen vaiheissa. Syyttäjällä on rooli esitutkinnassa, syyteharkinnassa ja lopulta oikeudenkäynnissä. Syyttäjälaitoksen asemasta, tehtävistä ja hallinnosta sekä syyttäjien tehtävistä säädetään laissa syyttäjälaitoksesta. (Syyttäjälaitos, 2022.)

Poliisin ja syyttäjän yhteistyöstä on säädetty esitutkintalaissa. Esitutkintalain 2:1.3 §:n mukaan esitutkintaviranomaisten lisäksi esitutkintaan osallistuu syyttäjä. Esitutkintalain 5. luku määrittelee esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän esitutkintayhteistyöstä. Esitutkintalain 5:1.1 §:n mukaan syyttäjälle on tehtävä ilmoitus tietynlaisista rikoksista. Ilmoitus on tehtävä tutkittavaksi tulleesta rikoksesta, jonka esitutkinta- ja syyttäjäviranomaiset ovat yhdessä niille kuuluvan toimivallan perusteella päättäneet kuuluvan ilmoitusvelvollisuuden piiriin tai josta syyttäjä on pyytänyt ilmoittamaan.

Yleensä poliisilaitokset ja syyttäjälaitos alueellisesti yhdessä tekevät erilaisia sopimuksia rikosasioiden käsittelyyn liittyen. Näissä sopimuksissa määritellään sellaiset kynnykset, rikosnimikkeet tai rikoskokonaisuudet, joiden vuoksi poliisi tekee ilmoituksen syyttäjälle. On myös huomion arvoista, että esitutkintalain 5:3 § jopa määrittelee erikseen esitutkintaviranomaisen velvollisuudeksi toimia yhteistyössä syyttäjän kanssa tiettyjen kriteereiden täytyttyä esitutkintoihin liittyen. Syyttäjälaitos on nimenyt erikseen syyttäjiä, jotka käsittelevät työ- ja ihmiskaupparikoksia. Tällä pyritään keskittämään ja keskittämään erikoisosaamista.

6.3 Kolmannen sektorin toimijat

Maininnan arvoinen yhteistyötoimija on myös kolmas sektori useine eri toimijoineen. Tämä koskee varsinkin tapauksia, joissa ulkomaalaista työvoimaa käytetään väärin ja jossa uhrin asema on erityisen haavoittuva ja haasteellinen.

Kolmas sektori on rikosuhripäivystyksen koordinoimana muodostanut koko Suomen kattavan, ihmiskaupan vastaisen verkoston (IKV), jonka tarkoituksena on jakaa ja tuottaa tietoa ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta sekä ihmiskaupan uhrien auttamisesta. Tämä IKV-verkosto pyrkii yhdessä vaikuttamaan niihin rakenteisiin, joiden kautta ihmiskaupan vastaista toimintaa ja uhrien auttamista voidaan parantaa ja tehostaa. Verkoston useista toimijoista mainittakoon rikosuhripäivystyksen lisäksi mm. Suomen Punainen Risti, Pelastakaa lapset ry, Suomen Unicef ry ja Ensi- ja turvakotien liitto. (Rikosuhripäivystys, IKV-verkosto, 2022)

Rikosuhripäivystys (RIKU) on oikeusministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön ja Veikkauksen pääasiallisesti rahoittamaa toimintaa. Rikosuhripäivystyksen tehtävä on parantaa rikoksen uhrin, hänen läheisensä ja rikosasian todistajan asemaa. Tämä toteutetaan tuottamalla mm. matalan kynnyksen tuki- ja neuvontapalveluita.

Esitutkintaviranomaisen on mahdollista saada käytännön apua esitutkinnan aikana kolmannen sektorin toimijoilta. Jos uhrin asema on poikkeava esimerkiksi ulkomaalaisuuden tai kielitaidottomuuden takia, kolmannen sektorin toimijat voivat muodostaa tukiverkon uhrille, ja näin auttaa uhrin käytännön asioiden hoitamisessa. Tällöin esitutkintaviranomaisen resursseja voidaan kohdistaa tutkinnan kannalta relevantteihin asioihin. Vaikeissa työrikostutkinnoissa myös uhri on mahdollisesti haluton toimimaan yhteistyössä esitutkintaviranomaisen kanssa. Tämä johtuu usein siitä, että hyväksikäyttäjä on uhrin ainoa kontaktipiste Suomeen ja uhri on riippuvainen hyväksikäyttäjistä. Uhrilla ei ole käytettävissään muita selviytymismalleja tilanteensa käsitteilyyn. Uhrilla voi olla myös vahva pelko viranomaisia kohtaan yleisestikin. Luottamuksellisen ilmapiirin luominen ja turvaverkon luominen uhrille auttavat esitutkinnan läpivientiä ja rikoksen selvittämistä asianmukaisella tasolla.

7 MEDIAN TEKEMÄ TUTKIMUS TUTKINNAN LAADUSTA, JÄLKIPUINTI JA SISÄINEN SELVITYS

Helsingin Sanomat teki vuonna 2020–2021 kaikki Suomen poliisilaitokset kattavan selvityksen ihmiskaupparikosten tilasta ja laadusta Suomessa. Selvityksen perusteella julkaistiin toimittaja Paavo Teittisen artikkelin ”Tutkinta lopetettu” 25.4.2021, jossa tuotiin esille ongelmia ja heikkouksia poliisin ihmiskaupparikosten ja sen lähirikosten tutkinnoissa. Artikkelin mukaan tapauksia on jätetty tutkimatta, on tutkittu puutteellisesti tai jätetty odottamaan tutkinnan aloittamista pitkiksi ajoiksi, jolloin tutkiminen muuttuu haasteelliseksi tai jopa mahdottomaksi. Helsingin Sanomien lehtiartikkelin perusteella poliisihallitus ja apulaisoikeuskansleri aloittivat omat selvitykset tutkintojen tilasta. Myös kaikki poliisilaitokset aloittivat selvitystyön omatoimisesti. (Teittinen, 2021.)

Apulaisoikeuskansleri antoi ratkaisunsa selvitykseen 21.12.2021 otsikolla Poliisin ja syyttäjien menettely sekä ihmiskaupan tutkinta. Selvityksessä on käyty läpi 50 poliisin suorittamaa esitutkintaa. Apulaisoikeuskanslerin selvityksen mukaan poliisilla on vaikeuksia tunnistaa ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistö esitutkinnassa. Selvityksen mukaan useimmat selvityksen esitutkinnoista olivat viivästyneet. Pisimmillään esitutkinta oli kestänyt yli neljä vuotta. Aiheettomat viivytykset koskevat melkein jokaista poliisilaitosta. Viivästyminen syinä tuotiin esiin vähäiset tutkintaresurssit, tutkijoiden kokemattomuus sekä tulkkaukseen ja viranomaisten väliseen yhteistyöhön liittyvät ongelmat. Rikosten tunnusmerkistöihin liittyvät puutteet ovat myös aiheuttaneet merkittävää viivästyistä. Tutkintoja on tämän vuoksi tehty myös väärillä rikosnimikkeillä.

Selvityksen perusteella apulaisoikeuskansleri antoi ratkaisussaan poliisille 12 huomautusta esitutkinnan aiheettomista ja lainvastaisista viivästyksistä. 15 asiassa kiinnitettiin poliisin huomiota esitutkinnan toimittamiseen liittyvään lainsäädäntöön ja menettelyyn esitutkinnassa. Poliisihallitusta pyydettiin arvioimaan sisäisen laillisuusvalvonnan toimenpiteitään esitutkintalainsäädännön ja antamansa ihmiskaupan torjuntaan liittyvän ohjeistuksen noudattamiseksi, sekä ilmoittamaan toimenpiteistään yhteistyön kohentamiseksi poliisiyksiköiden kesken sekä poliisiyksiköiden ja poliisihallinnon ulkopuolisten tahojen välillä.

Apulaisoikeuskanslerin päätöksestä käy myös ilmi, että kansainvälisessä ja kotimaisessa ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa on kiinnitetty huomiota siihen, miten vähän ihmiskaupparikoksia päätyy Suomessa tuomioistuinten käsiteltäväksi. Tämä ehkäisee ihmiskaupan esiin tulemistä oikeudellisena ilmiönä. Nykyinen tilanne ei myöskään tuota riittävästi tulkintakäytäntöä poliisiin ja syyttäjien käyttöön, tai ennakkopäätöksiä alemmille tuomioistuimille. (OKV, 2021.)

Apulaisoikeuskanslerin tekemän selvityksen jälkeen Eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen on tehnyt 2021–2022 omatoimisen selvityksen poliisin esitutkintojen kestoon liittyvistä kysymyksistä. Selvitys on saanut alkunsa siitä, että poliisin esitutkintojen kesto on varsin tavallinen kanteluiden aihe oikeusasiamiehelle. Asianmukaisesti ja viivytyksettä toimitettu esitutkinta on tärkeää rikosoikeudellisen järjestelmän toimivuuden ja uskottavuuden kannalta. Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisu EOAK/1510/2021, esitutkintojen kestoon poliisissa on monia syitä, mutta vähän parannuskeinoja, on annettu 25.10.2022. Esitutkinnan viivästyminen johtaa pahimmassa tapauksessa rikoksen syyteoikeuden vanhentumiseen esitutkinnan aikana. Esitutkintapäätöksiä tutkinnan toimittamatta jättämisestä ja keskeyttämisestä voidaan tehdä hyvin ohuilla tai jopa lainvastaisilla perusteilla. Yksi annetussa ratkaisussa havaittu ongelma oli, että päätökset esitutkintojen aloittamisen priorisoinneista on mahdollista tehdä tutkinnanjohtajatasolla. Koska ei ole olemassa yhteistä käytäntöä tai ohjeistusta priorisoinnin määrittelemiseksi, aiheuttaa tilanne epäjohtonmukaisuutta ja eriarvoisuutta tutkintojen aloittamisessa alueellisesti ja tutkintojen kesken.

Selvityksessä poliisihallitus ilmoittaa nykytilanteen ongelmiksi ja viivästymisiin vaikuttaviksi syiksi useita tekijöitä. Näitä ovat digitalisaation kehitys, päivittäisrikollisuuden tila, perusteluvelvollisuuden merkityksen korostuminen, kansainvälistyminen, poliisin resurssien käyttö, rikosten laadun ja laajuuden muuttuminen vaativammaksi sekä lainsäädännölliset muutokset. Nämä tekijät vaikuttavat poliisin työtehtäviin, mutta vaikutusta ei ole huomioitu riittävästi poliisin resurssoinnissa.

Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan perusongelma poliisin esitutkinnassa ja sen viivästyemisessä on voimavarojen riittämättömyys tehtävämääriin nähden. Ratkaisusaan oikeusasiamies korostaa, että esitutkinnassa ja koko rikosprosessiketjun

toiminnassa on kyse oikeusturvasta ja valtion ydintehtävästä, minkä tulisi näkyä resurssipäätösten painotuksissa. Ongelmaa lisää myös se, että koko oikeudellinen ala, eli poliisi, syyttäjä, tuomioistuimet, oikeusapu ja rikosseuraamuslaitos, on rahoitettu ja resursoitu riittämättömästi.

Selvityksessä todetaan, että poliisihallitus tai poliisilaitokset eivät tosiasiallisesti voi toimillaan olennaisesti helpottaa rikostorjunnan resurssien ja tehtävämäärien suhdetta. Tutkinnanjohtajien tai yksittäisten tutkijoiden mahdollisuudet vaikuttaa tilanteeseen ovat myös rajalliset.

Selvityksen johtopäätöksinä ja keinoina tilanteen parantamiseksi oikeusasiamies toteaa seuraavat toimet. Rikosprosessin tehostamisen mahdollisuuksia on jatkuvasti arvioitava. Säättämällä tietyissä asiaryhmissä esitutkintoja kiireellisesti käsiteltäviksi, voidaan esitutkintoja jouduttaa ajallisesti. Tämä aiheuttaa kuitenkin muissa asiaryhmissä käsittelyaikojen pitenemistä, jos resursseja ei lisätä. Oikeusasiamiehen mielestä tulisi myös arvioida, olisiko rikosasioiden lakisääteisellä priorisoinnilla saavutettavissa joitain hyötyjä. Priorisoinnista päättävä käyttää merkittävää yhteiskunnallista valtaa. Nyt harkintaa tekevät hajautetusti yksittäiset tutkinnanjohtajat, jolloin priorisointiin ei muodostu yhtenäistä ja yhdenvertaista linjaa.

Oikeusasiamiehen mukaan, on myös miettivä asianosaisilla käytettävissään olevia oikeusturvakeinoja. Yksi mahdollisuus on viivästyneestä esitutkinnasta johtuneen perus- ja ihmisoikeuksien loukkauksen hyvittäminen. Asiassa, jos asia etenee oikeudenkäyntiin, hyvitystä voi vaatia oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä annetun lain nojalla. Asiassa, joka ei etene oikeudenkäyntiin, viranomaisten tulisi antaa asianosaisille oma-aloitteisesti tieto mahdollisuudesta hakea kärsimyskorvausta Valtiokonttorilta. Tämä olisi asianosaisen ensivaiheen oikeussuojakeino. Viimeisenä oikeussuojakeinona olisi kanteen nostamista valtiota vastaan. Viivästyshyvitysten maksamisesta julkiselle vallalle aiheutuvat kustannukset voisivat toimia myös kannustimena resurssien kohdentamiseen toimiin viivästysten välttämiseksi. (EOAK, 2022.)

8 TUTKIMUSTULOKSET

Opinnäytetyöongelmana oli opinnäytetyön alussa mainittu se, että Lounais-Suomen poliisilaitoksessa ei tunnisteta riittäväällä ammattitaidolla työrikoksia, tutkintaprosessi ei ole välttämättä täysin toimiva ja onko yhteistoiminnassa muiden toimijoiden kanssa kehitettävää. Pyrkimys oli selvittää, mistä syistä juuri työrikoksiin liittyen on haasteita tutkintaprosessissa, sekä mitkä ovat ne prosessin osatekijät, jotka voivat vaikuttaa negatiivisesti kokonaisuuteen.

Opinnäytetyön perusteella työ- ja ihmiskaupparikoksiin liittyy normaalia rikostutkintaa enemmän lainsäädäntöä ja ohjeistusta. Esitutkintaprosessiin liittyy laaja-alaisesti muutakin lainsäädäntöä, kuin mitä poliisin peruskoulutuksessa käydään läpi. Yleisen tason työkokemuksaan ei anna välttämättä riittäviä työkaluja erikoistumiseen. Opinnäytetyössä käsitellyt rikosnimikkeet ovat marginaalisia verrattuna muuhun rikosmasaan.

Työperäinen ihmiskaupparikollisuus on mitä suurimmissa määrin piilorikollisuutta. Se ei ole siis suurelle yleisölle tai viranomaisille näkyvää tai luotettavasti mitattavaa rikollista toimintaa. Siihen liittyy pahimmillaan kansainvälistä, valtakuntien rajat ylittävää rikollisuutta. Se ei myöskään tunnista rajoja oman maamme sisällä. Poliisilaitokset eivät pysty yksinään toimimaan kaikissa tilanteissa. Yksittäiset tiedot rikollisista toimijoista ja ilmiöistä pitää saattaa poliisin järjestelmissä riittävässä laajuudessa oikeaan muotoon ja oikeisiin foorumeihin.

Tutkintatyötä tekevien tutkijoiden ja tutkinnanjohtajien kirjo poliisilaitoksen alueella on laaja ja osaamisen taso voi vaihdella. Tutkintaa tehdään monessa eri tutkintaryhmässä. Kirjaamiseen ja esikäsittelyyn liittyvät ongelmat syntyvät, kun tutkintaprosessi ei paljastukaan sellaiseksi, mitä alkutietojen perusteella oli odotettavissa. Kirjaamisen ja esikäsittelyn aikana selvitetään ilmoittajan kautta saatava ensitieto epäillystä rikoksesta, osallisista ja rikoksen laajuudesta. Riippuen ilmoittajan kyvystä tuoda ilmi sellaiset tarvittavat seikat ilmoittamastaan asiasta, on ilmoitus alusta asti helpompi kirjata riittävän kattavilla tiedoilla. Myös ilmoituksen vastaanottajan kyvystä hahmottaa ilmoitettava asia ja riittävän hyvä laintuntemus parantavat perusilmoitusten laatua.

Hyvä laatu nopeuttaa huomattavasti esikäsittelyä ja ilmoituksen etenemistä heti oikeaan tutkintapaikkaan. Ongelmia saattaa muodostua tilanteissa, joissa tutkinta on aloitettu puutteellisen esikäsittelyn takia väärässä tutkintaryhmässä, ja esitutkinnan aikana saatujen tietojen perusteella tutkinta olisi siirrettävä toiseen tutkintaryhmään tai kokonaan toisen sektorin alaisuuteen.

Tutkintojen ajallinen kesto on todettu liian pitkäksi. Pitkä tutkinta-aika heijastuu aina myös syyteharkintaan ja oikeuskäsittelyyn. Ajallinen haaste muodostuu rikoksen syyteoikeuden vanhentumisen kautta. Ilmoitus tai tieto mahdollisesta rikoksesta voi tulla ilmi useita viikkoja tai kuukausia myöhässä, joissain tapauksissa ilmoituksia tehdään vuosia vanhoista tapauksista. Rikoslain 8 luku määrittelee eri rikoksille vanhentumisaajat. Syyteoikeuden vanhentumisaika määräytyy lähtökohtaisesti rikoksen rangaistusasteikon perusteella. Työsyrynnän rangaistus on määritelty asteikolla tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Tämä tarkoittaa, että syyteoikeus vanhentuu kahdessa vuodessa. Kiskonnan tapaisessa työsyrynnässä vanhentumisaika on viisi vuotta, koska rangaistus on rikoslain mukaan sakko tai vankeutta enintään kahdeksi vuodeksi.

Rakenteet yhteistoimintaan muiden viranomaisten ja toimijoiden kanssa ovat olemassa. Kuitenkaan yhteistoiminta ei ole löytänyt sellaista automaation tasoa, jossa kaikki yhteistoiminnan tuottama hyöty pystyttäisiin ulosmittaamaan parhaalla mahdollisella tasolla heti tutkintaprosessin alusta asti. Varsinaisia ongelmia yhteistoiminnassa ei ole, mutta sen käytännön toteuttamisessa ja hyödyntämisessä on kehitettävää. Nyt vakiintuneita käytäntöjä on mahdollista arvioida uudelleen ja kehittää uusia, automaattisesti toimivia kanavia ja foorumeita yhteistoiminnan parantamiseksi ja syventämiseksi edelleen.

9 KEHITYSKOHTTEITA

Työrikostutkinta voidaan kokea haastavana työnä, jonka tekemiseen on vaikea löytää innostuneita ja motivoituneita tekijöitä. Kokonaisuuteen osallistuvilla yksittäisillä

työntekijöillä voi olla liian suuret tietotaidolliset erot prosessin käsittelemiseksi ja hahmottamiseksi.

Ilmiönä nämä rikokset ovat tällä hetkellä julkisessa keskustelussa pinnalla. Valtakunnan tasolla on ilmiöön liittyen kirjattu mm. hallitusohjelmaan ilmiön torjuntaan liittyviä toimia. Valvontaviranomaisten, esitutkintaviranomaisten tai oikeusistuinten resurssitilanne ei kuitenkaan käytännössä riitä tutkintojen ja oikeuskäsittelyiden asianmukaiseen suorittamiseen.

Yksittäinen poliisilaitos voi omalla toimialueellaan lisätä yhteistyötä viranomaisten ja kolmannen sektorin kanssa. Sama koskee myös yhteistoimintaa muiden poliisilaitosten kanssa. Tällä tavalla on mahdollista saada alueen ja sitä kautta myös valtakunnan tilannekuvaa epäasialliseen toimintaan liittyen paremmaksi.

Tässä yhteydessä on syytä mainita myös kielelliset ja kulttuurilliset haasteet. Nämä haasteet kulkevat läpi koko tutkintaprosessin. Tulkkaus- ja käännöspalveluiden käyttö on erityisen tärkeää, varsinkin mitä vakavammasta rikosepäilystä on kyse. Kulttuurillisten erojen osalta auttaa yleissivistävän koulutuksen hankkiminen ja tukipalveluiden käyttäminen matalalla kynnyksellä. Riittävien ja oikeiden yhteystietojen hankkiminen on erityisen tärkeää varsinkin ulkomaalaiseen työvoimaan liittyviä tutkintailmoituksia koskien. Valvontaviranomaisilta suoraan tulevissa ilmoituksissa ei lähtökohtaisesti ole samankaltaista ongelmaa. Ilmoitukset on tehty yleensä laadullisesti hyvällä tasolla, koska ilmoitusten tekijät ovat asiaan koulutettuja ja toimivat oman protokollansa mukaisesti. Nämä ilmoitukset koskevat käsitykseni mukaan kuitenkin enemmänkin valvonnassa havaittuja, työturvallisuuteen liittyviä puutteita.

Koska tutkinta tämän kaltaisissa rikoksissa voi olla sisällöllisesti haastavaa ja monimutkaista, on poliisi usein tutkinnan aikamääreiden suhteen jälkijunassa ajatellen laadukasta ja kattavaa esitutkintaprosessia. Ajallista haastetta syntyy myös viranomaisyhteistyön ja tarpeelliseksi katsottavien lausuntokierrosten kautta. Nämä voivat ottaa ajallisesti yllättävän pitkiä aikoja. Esitutkinnan päätyttyä olisi tärkeää saada juttu nopeasti syyteharkintaan, koska vanhentumisaikea katkeaa, kun asiassa on annettu haaste laillisesti tiedoksi. Tämän jälkeen on mahdollista tehdä lisätutkinnalla tarvittavia lisätoimenpiteitä ilman liiallista ajallista haastetta.

Esikäsittelyssä olisi tarpeen saada aikaiseksi toimia, joilla varmistettaisiin saapuvien juttujen analysointi aina saman mittaisesti. Tämä helpottaa juttujakoa ja tutkintaryhmän määrittelyä heti oikeaan suuntaan. Perusteet, millä jako tutkintaryhmiin tehdään, tulisi olla mahdollisimman tarkoin määritelty työnantajan toimesta. Tällä vältettäisiin eri tutkintaryhmien välinen pallottelu jaettavista jutuista ja perusteluista jakoon liittyen.

Viranomaisyhteistyön varmistaminen on syytä aloittaa heti, kun tutkintailmoitus tulee tutkintaryhmään. Jo olemassa olevia sovittuja sääntöjä yhteistoiminnasta poliisin, syyttäjän ja aluehallintoviranomaisen kesken tulisi tarkistaa ja tarvittaessa kehittää automaattiseen muotoon.

Tutkijoiden kouluttaminen on tärkeimpiä toimia ongelmien korjaamiseksi. Poliisi tarjoaa ammatillista koulutusta jonkin verran, mutta kouluttautuminen yhdessä muiden viranomaisten kanssa antaisi vielä syvällisempää näkökulmaa tutkittaviin juttuihin ja toimintakenttään liittyvään eri alojen erikoislainsäädäntöön. Tutkintoihin liittyvien toimijoiden yhteiset foorumit ja niihin aktiivinen liittyminen madaltaisi kynnystä yhteistoimintaan kaikkien toimijoiden kesken.

Oman tutkintaryhmän perustaminen tai tutkintojen keskittäminen tämänhetkistä tarkemmin voisi auttaa tutkintoihin ja tutkintaprosesseihin liittyvissä ongelmissa. Keskittäminen parantaa tietotaitoa ja sitä kautta myös laatua. Monialatutkinnan ryhmissä on myös erikoistuneempiin tutkintaryhmiin verrattuna suurempi vaihtuvuus henkilöstössä. Ammatillinen osaaminen ei pääse kehittymään tällaisessa tilanteessa. Todennäköisesti tutkintojen keskittäminen ja eriyttäminen lyhentäisi myös tutkinta-aikoja, koska tämä parantaa tutkijoiden mahdollisuutta keskittyä käsillä oleviin työtehtäviin vähemmällä häiriötekijöillä. Niukkojen resurssien aikana ei tutkintatoimien uudelleen organisointi yleisellä tasolla riitä ratkaisemaan ongelmia. Jos jokin asia halutaan saada laadullisesti riittävälle tasolle, on sitä varten luotava oma, riittävän rajattu resurssi ja organisaatio hoitamaan sitä. Niukkoihin resursseihin liittyy myös raha. Organisaatioiden tuloksen mittaamisessa on monia tekijöitä, joiden avulla organisaation resursseja suunnataan siihen suuntaan, missä tulos on mitattavissa. Työ- ja ihmiskaupparikoksiin liittyy olennaisesti rikoshyöty ja sen takaisin saaminen. Tekoihin liittyy usein

liiketoimintaa, jonka ympärillä liikkuu myös rahaa ja muuta omaisuutta. Jos tutkinnat päästään tekemään laadullisesti oikein ja riittävän kattavasti, paranee myös rikoshyödyn takaisin saaminen. Tämä auttaa epäsuorasti myös tutkintaorganisaatioiden rakentamista ja kehittämistä tuottamalla valtiolle rahaa, joka voidaan tulouttaa takaisin lisäresurssina.

Tiedossa on, että 2023 kevään aikana on Lounais-Suomen poliisilaitoksessa suunniteltu tehtäväksi muutoksia rikostorjunnan organisaatiossa. Pienempien poliisiasemien suorittaman, omaa aluettaan käsittävän rikostutkinnan luonne muuttuu. Tämä muutos ulottuu myös työ- ja ihmiskaupparikosten tutkintaan. Tutkintoja tullaan keskittämään eri tutkintaryhmiin, jotka eivät ole laajamittaisesti sidoksissa päivittäiseen operatiiviseen toimintaan, ja joissa ei ole päivystystyyppistä toimintaa. Kyseessä on olemassa olevan resurssin uudelleen järjestely, koska työtehtävien ohella siirtyy myös työntekijöitä. Muutos kuitenkin siirtää pitkäkestoisia tutkintoja pois jo ylityöllistetystä monialatutkinnasta, joten ajallista ja laadullista kehitystä on varmasti odotettavissa. Nämä muutokset varmasti tehostaisivat ja selventäisivät myös tutkintaprosessin valvontaa ja hallintaa. Kuitenkaan tällä toimenpiteellä ei ratkaista kaikkia edellä mainittuja ongelmakohtia.

Yleisesti voidaan todeta, että ihmiskaupparikokset ja niihin liittyvät työrikokset ovat kaikkien rikosten kokonaisuudessa melko harvinaisia. Yksittäinen tutkija missä tahansa tutkintaprosessin vaiheessa voi saada tällaisen vastaansa yllättävän harvoin. Rikosnimikkeinä ne eivät missään nimessä ole rivikonstaapelin ydinosaamisaluetta. Käsitteistön ja nimikkeistön tunnistaminen ei ole helppoa ja väärin tehtynä voi häivyttää yksittäisen vakavankin rikoksen ison rikosmassan joukkoon. Tämä tarkoittaa myös sitä, että tutkintaan liittyviin yksittäisiin toimenpiteisiin menee vääjäämättä aikaa ja energiaa. Myös kynnyksien aloittaminen yksittäisten toimenpiteiden tekeminen kasvaa epävarmuuden takia. Tämänkaltaisten tutkintojen suorittaminen ei myöskään ole välttämättä kiinnostavinta työsarkaa yksittäiselle tutkijalle. Tutkintoihin liittyy paljon normaali-tutkintoihin verrattuna viivästyttäviä tekijöitä kuten viranomaisyhteistyötä ja kieli- ja kulttuuriongelmia. Tutkinnoissa joudutaan menemään oman mukavuusalueen ulkopuolelle ja tämä johtaa edelleen paineisessa ja muutoinkin kiireisessä työtilanteessa sitä, että näitä tehtäviä voidaan alkaa jopa välttelemään ja siirtämään aina vain myöhemmin tehtäväksi.

Oman näkemykseni mukaan ihmiskauppa- ja työrikoksia pitäisi käsitellä vaativina ja pitkäkestoisina tutkintoina, jotka tutkitaan mahdollisimman keskitetysti sellaisissa tutkintaryhmissä, joissa on koulutettua, oikein motivoitunutta ja pysyvää henkilöstöä pitkäjänteisen tutkinnan suorittamiseksi. Näitä rikostutkintoja käsitetään ja käsitellään tällä hetkellä monialatutkinnassa samalla tavalla kuin mitä tahansa yksiselitteisempää tai nopeatempoisempaa rikosasiaa ja tämä aiheuttaa ristiriitaa, jota ei pystytä täysin käsittelemään. Monialatutkintaryhmissä ei ole riittävää kykyä erikoistumiseen kaikissa rikosasioissa. Organisaatio mahdollistaa tällä hetkellä sen, että yksittäisten tutkintojen ”päältä vetäminen” ja toisaalta tutkittavaksi ottamisen torjunta on mahdollista. Esikäsittely, jonka tehtävänä on jakaa tutkinnat oikeaan tutkintapaikkaan resurssein mukaan, ei toimi kuten tarkoitus on, vaan syntyy tutkintaryhmien välistä kisailua yksittäisistä jutuista.

LÄHTEET

Aluehallintoviranomainen. (27.11.2022). <https://avi.fi/aluehallintovirastot>.

Anttila, O., Bruun, N., Engblom, M., Hellstén, H., Hietala, H., Jarmas, T., . . . Sunnari, T. (2021). Työsuhdeasioiden käsikirja (7., uudistettu painos.). Edita Publishing.

Anttila, O., Ojanen, T., Kiiskinen, H., Kortteinen, J., Lavapuro, J., Nieminen, L. & Ylhäinen, M. (2019). Yhdenvertaisuuslaki kommentein. Alma Talent.

EOAK/1051/2021. Esitutkintojen keston poliisissa on monia syitä mutta vähän parannuskeinoja. <https://www.oikeusasiamies.fi/fi/w/esitutkintojen-keston-poliisissa-on-monia-syita-v%C3%A4-mutta-v%C3%A4h%C3%A4n-parannuskeinoja>

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 8.8.1986/609. Haettu 6.4.2023 osoitteesta <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>

Lappi-Seppälä, T., Hakamies, K., Helenius, D., Melander, S., Nuotio, K., Ojala, T., & Rautio, I. (2022). Rikosoikeus. Alma Talent. Haettu 7.5.2023 osoitteesta <https://verkkokirjahylly.almatalent.fi/teos/GAHBGXCTDG>

OKV/1233/70/2021. Poliisin ja syyttäjien menettely sekä ihmiskaupan tutkinta. <https://finlex.fi/fi/viranomaiset/foka/2021/20217069>

Perustuslaki, 11.6.1999/731. Haettu 28.2.2022 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P18>

Poliisihallitus. (8.12.2022). <https://poliisi.fi/-/poliisi-jatkaa-ihmiskaupparikosten-tutkinnan-kehittamista>.

PolStat. (2023). Poliisin tietoon tulleet rikokset poliisilaitoksittain (tapahtuma-alue), rikosryhmittäin ja -nimikkeittäin 2017–11/2022 [tilasto]. <https://poliisi.fi/toimintaymparisto-ja-tilastot>

Rikoslaki 19.12.1889/39. Haettu 28.2.2022 osoitteesta <https://www.fin-lex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Rikosuhripäivystys. (8.12.2022). Ihmiskaupan vastainen verkosto. <https://www.riku.fi/rikosuhripaivystys/verkotot/ihmiskaupan-vastainen-verkosto/>

Rikosuhripäivystys. (3.3.2022). Milloin palkkariita voi olla rikos? <https://www.riku.fi/erilaisia-rikoksia/tyovoiman-hyvaksikaytto/milloin-palkkariita-voi-olla-rikos/>

Rikosuhripäivystys. (8.12.2022). rikosuhripäivystys. <https://www.riku.fi/rikosuhripaivystys/>

Sisäministeriö. (20.10.2022). <https://intermin.fi/poliisiasiat>.

Syyttäjälaitos. (27.11.2022). <https://syyttajalaitos.fi/syyttajalaitos>.

Tasa-arvolaki 2015, sosiaali- ja terveysministeriö, (2015). Haettu 4.3.2022 osoitteesta <http://www.urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3710-9>

Teittinen, P. (25.4.2021). Tutkinta lopetettu. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000007936856.html>

Työsuojeluhallinnon verkkopalvelu. (28.2.2022). <https://www.tyosuojelu.fi/tyosuhde/yhdenvertaisuus/syrjinta>

Työsuojeluviranomainen. (27.11.2022). <https://www.tyosuojelu.fi/tietoa-meista/toiminta>.

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014. Haettu 28.2.2022 osoitteesta <https://www.fin-lex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325#Pidm45237816743440>

Yhdenvertaisuusvaltuutettu. (2.3.2022). <https://syrjinta.fi/syrjinta>